

1 Μαρτίου 2013
Αριθμ. Πρωτ.: 158452/8615/2013
Πληροφορίες: Ανδριανή Παπαδοπούλου

Δήμαρχο Αθηναίων
Κύριο Γεώργιο Καμίνη
Δημαρχιακό Μέγαρο
Αθηνάς 63, Πλατεία Εθνικής Αντίστασης (Κοτζιά)
105 52 ΑΘΗΝΑ

Θέμα: Διαδικασία ταφής /εκταφής νεογνών

Αξιότιμε κύριε Καμίνη,

Ο Συνήγορος του Πολίτη, στο πλαίσιο των εκ του νόμου 3094/2003 (όπως ισχύει) αρμοδιοτήτων του, εξετάζει την με αρ. Φ 158452/23.10.2013 αναφορά της κυρίας χχχ. Με αυτήν, η αναφερόμενη διαμαρτύρεται αφενός για την ταφή του βρέφους της και αφετέρου για τη μέχρι στιγμής άρνηση της υπηρεσίας σας να επιτρέψει τη, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία και παράδοση στη χώρα μας, εκταφή της σορού του.

Ως εκ τούτου, αποδοκιμάζοντας έντονα τη συνεχιζόμενη στο Δήμο Αθηναίων πρακτική μη σύννομης ταφής νεογνών/βρεφών, ο Συνήγορος του Πολίτη απευθύνεται σε σας προκειμένου, αφενός να διευθετηθεί το ατομικό πρόβλημα της αναφερόμενης στην Αρχή, αφετέρου να παύσει άμεσα η πρακτική αυτή, ως αντίθετη βασικών αρχών που διέπουν την Πολιτεία μας και αφορούν στο σεβασμό και στην προστασία της αξίας του ανθρώπου, μέσω της άσκησης του δικαιώματος των οικείων του νεκρού, για απότιση, με τους αποδεκτούς στην κοινωνία μας λατρευτικούς τύπους, τιμής προς το προσφιλές του πρόσωπο.

Όπως γνωρίζετε, ο Συνήγορος του Πολίτη, σε συνέχεια της διερεύνησης σημαντικού αριθμού αναφορών με θέμα σοβαρά προβλήματα στη λειτουργία κοιμητηρίων, το έτος 2008 συνέταξε σχετική ειδική έκθεση¹, την οποία υπέβαλε αρμοδίως στο Κοινοβούλιο και τους υπεύθυνους Υπουργούς. Ένα εκ των ζητημάτων τα οποία εθίγοντο εκεί συνοπτικά ήταν και **αυτό της ταφής νεκρών νεογνών που έχουν την ιδιότητα του προσώπου**. Αφορμή για τη

---

¹ <http://www.synigoros.gr/resources/docs/132464.pdf>

διερεύνηση του θέματος αυτού ήταν **το γεγονός ομαδικής ταφής νεογνών που είχε λάβει χώρα, όπως και εν προκειμένω, στο Γ' Κοιμητήριο του Δήμου Αθηναίων**. Τότε η Αρχή μας, επιπροσθέτως της ειδικής έκθεσης, απευθυνόμενη στη Γενική Διεύθυνση Τοπικής Αυτοδιοίκησης του Υπουργείου Εσωτερικών καθώς και στη Γενική Διεύθυνση Υγείας του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, είχε ζητήσει²:

«...αφενός α) να καταστούν γνωστοί οι κανόνες που διέπουν τη διαδικασία φύλαξης, μεταφοράς και ταφής εμβρύων προς όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, αφετέρου β) να ληφθούν μέτρα για την εφαρμογή τους.

Ως προς τούτο, ο Συνήγορος του Πολίτη κρίνει ιδιαιτέρως σκόπιμη την έκδοση σχετικής οδηγίας προς τις αρμόδιες υπηρεσίες, αλλά και την κατάλληλη ενημέρωση των εμπλεκόμενων ιδιωτών, για την ορθή εφαρμογή του νόμου περί φύλαξης, μεταφοράς και ταφής νεογνών. Στην οδηγία αυτή, η οποία θα πρέπει να απευθύνεται στις Δ/σεις Κοιμητηρίων των Δήμων της επικράτειας, στα μαιευτήρια και νοσηλευτικά ιδρύματα καθώς και στα γραφεία τελετών, θα πρέπει να γίνεται μνεία α) στην υποχρεωτική φύλαξη κάθε σορού ατομικά, β) στα κατάλληλα τεχνικά μέσα υλοποίησης της υποχρέωσης αυτής (λ.χ. ειδικό για την περίπτωση αυτή τύπου μικρού «φερέτρου»), γ) στον κατάλληλο για ταφές νεογνών χώρο, με βάση τα οριζόμενα στην προαναφερθείσα ΚΥΑ Α5/1210/19.5.1978, ή τα περί ταφής αγνώστων στοιχείων προσώπων. Οι προτάσεις αυτές αποβλέπουν εν τέλει στην εν της πράγμασι υλοποίηση, και στη περίπτωση των νεκρών νεογνών, της βασικής, για το πολίτευμά μας, αρχής περί απόλυτου σεβασμού και προστασίας της αξίας του ανθρώπου.

Το παρόν ζήτημα

A) Η ομαδική ταφή

Με την αναφορά της προς την Αρχή η κυρία χχχ υποστηρίζει ότι, μετά τη γέννηση-θάνατο ενός εκ των διδύμων τα οποία κυοφορούσε³ (στις 7.1.2009), και χωρίς τη δική της γνώση ή συναίνεση, αλλά με απόφαση των οικείων της, ύστερα από υπόδειξη στελεχών του νοσοκομείου-μαιευτηρίου «Έλενα Βενιζέλου», το συνεργαζόμενο⁴ με το εν λόγω νοσηλευτικό ίδρυμα γραφείο κηδειών του κ. χχχ, ανέλαβε να διεκπεραιώσει τα διαδικαστικά με την καταχώρηση του θανάτου στο ληξιαρχείο και την ταφή της σορού του νεογνού. Σε κανένα στάδιο αυτής της διαδικασίας η οικογένεια δεν γνώριζε ότι δεν πρόκειται να γίνει ατομική ταφή⁵, σε ξεχωριστό για βρέφη φέρετρο και ειδικό για βρέφη τάφο, όπως προβλέπεται στο άρθρο 37 του νόμου 344/1976 και στο άρθρο 7 της Υ.Α Α5/1210/19.5.1978

² Βλ. το συν. με αρ. πρωτ. Γ.Π. 3809/16.12.2008 έγγραφο της Αρχής.

³ Για διάστημα μεγαλύτερο των 180 ημερών, όπου, σύμφωνα με το άρθρο 37 του νόμου 344/1976 διακρίνεται και η ιδιότητά του ως προσώπου.

⁴ Ο Συνήγορος του Πολίτη δεν γνωρίζει ποια είναι η σχέση συνεργασίας της συγκεκριμένης ιδιωτικής επιχείρησης με το εν λόγω νοσηλευτικό ίδρυμα, ούτε αν αυτή η συνεργασία είναι σύνομη ή σε συμφωνία με τις αρχές του ελεύθερου ανταγωνισμού.

⁵ Η προφορική πληροφορία που λάβαμε από υπάλληλο του Μαιευτηρίου είναι ότι προφορικά αναφέρεται στους οικείους ότι το βρέφος θα ταφεί ομαδικά. Αυτό δεν επιβεβαιώθηκε από την αναφερόμενη. Ωστόσο ακόμη και αν αυτό έγινε, το να αναφερθεί από εργαζόμενο στο νοσοκομείο κάτι τέτοιο, παρεμπιπτόντως προφορικά, σε τέτοιες συναισθηματικά έντονες για τους οικείους του νεκρού, δεν δύναται να θεωρηθεί ως συναίνεση.

(η δε συνημμένη απόδειξη πληρωμής για την ταφή στο ύψος των 230 ευρώ δεν περιέχει κάτι για «ομαδική ταφή» αλλά αναφέρει «για έξοδα ταφής του βρέφους χχχ»). Η οικογένεια δηλαδή δεν υπέγραψε και δεν συναίνεσε για ταφή σε ομαδικό τάφο και χωρίς τις προβλεπόμενες τιμές, σε χρόνο μάλιστα αρκετά μεταγενέστερο του θανάτου του νεογνού (δηλαδή στις 22.1.2009 ενώ ο θάνατος συνέβη στις 7.1.2009)⁶, ούτε γνώριζε ότι στο ότι μέλλον δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί εκταφή και μελλοντική διατήρηση των οστών του βρέφους τους σε οστεοφυλάκιο. Η αναφερόμενη περιγράφει τα συμβάντα ως εξής:

«...Δεν ζητήθηκε όμως η άδεια εμού, μητέρας του εκλιπόντος βρέφους ..Τούτο έγινε διότι ενώ είχα πλήρη διαύγεια και καλή σωματική κατάσταση, τόσο κατά την εισαγωγή μου στο Μαιευτήριο, όσο και κατά τη διάρκεια της νοσηλείας μου, το περιβάλλον μου, το νοσηλευτικό-ιατρικό προσωπικό του Νοσοκομείου και το συγγενικό μου περιβάλλον θεώρησε ότι έπρεπε να μάθω την κατάληξη του ενός βρέφους (πρόκειται για δίδυμη κύηση) φοβούμενοι την πρόκληση άσχημης ψυχολογικής αντίδρασης εκ μέρους μου. Όταν τελικά ενημερώθηκα για το ατυχές συμβάν και βρισκόμενη επί τετελεσμένου γεγονότος, αναγκάστηκα να αποδεχτώ τον τρόπο ταφής του βρέφους. Λίγο αργότερα, επισκεφθήκαμε με το σύζυγο, το κοιμητήριο και χτίσαμε μαρμάρينو τάφο. Αξιοσημείωτο είναι ότι με μεγάλη δυσκολία βρήκαμε τον τάφο διότι ο ξύλινος σταυρός με το ν. χχχ που είχε τοποθετήσει το Γραφείο Τελετών είχε αφαιρεθεί και ένδειξη πρόσφατης ταφής δεν υπήρχε. Όταν κλήθηκαν οι υπάλληλοι του κοιμητηρίου να μας τον υποδείξουν, με δυσκολία κατέληξαν στο ποιος τάφος αντιστοιχεί στο ν. χχχ. Όταν αμέσως μετά πήγα στο Γραφείο Διοίκησης για να βεβαιώσω ότι το βρέφος έχει πράγματι ταφεί στο ν. χχχ αρχικά δεν μπορούσαν να βρουν το όνομα χχχ και με δυσκολία τελικώς επιβεβαιώσαμε τούτο.

Η τριετία παρήλθε στις 22.1.2012. Σε κατ' ιδίαν συνομιλία με το Γραφείο Διοίκησης για τις διαδικασίες εκταφής, **ενημερώθηκε από την αρμόδια υπάλληλο ότι δεν έχουμε δικαίωμα οι γονείς να ζητήσουμε εκταφή διότι έγινε ομαδική ταφή.** Μάλιστα δεν έπρεπε να είχαμε χτίσει τάφο. Βεβαίως άξιο απορίας είναι ότι, το μαρμαρογλυφείο «χχχ» το οποίο ανέλαβε το έργο, πρέπει να πάρει άδεια για να χτιστεί ο τάφος προτού ξεκινήσει οποιαδήποτε εργασία. Οπότε πώς οι αρμόδιοι έδωσαν την εν λόγω άδεια εφόσον δεν επιτρέπεται. Ζήτησα τουλάχιστον να ενημερωθώ τηλεφωνικά, όταν προγραμματιστεί από μέρος του Κοιμητηρίου η εκταφή ώστε να παρευρίσκομαι με τον σύζυγό μου. Η υπάλληλος προσπάθησε να με αποτρέψει παραθέτοντας μου ανούσιες δικαιολογίες και έπειτα από μεγάλη επιμονή εκ μέρους μου δέχθηκε απρόθυμα να κρατήσει τον αριθμό του κινητού μου τηλεφώνου για να ειδοποιηθώ».

Από τα ανωτέρω, εφόσον βεβαίως οι ισχυρισμοί της αναφερομένης αληθεύουν και δεν ανατρέπονται από τυχόν στοιχεία που διαθέτει η υπηρεσία σας, προκύπτει πρωτίστως η αμφιβολία για το αν πράγματι η σορός του τέκνου έχει ταφεί στο προσδιοριζόμενο από την υπηρεσία τάφο και αν οι σχετικές με το όλο ζήτημα ενέργειες της Δ/σης του Γ Κοιμητηρίου είναι σύννομες.

⁶ Στον κατάλογο του νοσοκομείου που παραδόθηκε στο γραφείο τελετών (με αρ. 796/22.1.2009) περιλαμβάνονται πέντε (5) ονόματα βρεφών τα οποία φαίνεται ότι έχουν πεθάνει σε διαφορετικές ημερομηνίες. Ο παλαιότερος καταχωρημένος χρόνος θανάτου στον κατάλογο αυτό είναι 20.12.2008. Αυτό σημαίνει ότι τα βρέφη φυλάσσονταν για περίοδο περίπου ενός μηνός πριν την ταφή τους στον ομαδικό τάφο. Οι γονείς βεβαίως δεν προκύπτει ότι ήταν ενήμεροι για το γεγονός αυτό.

B) Μη σύννομη Διοικητική διαδικασία

Από τα έγγραφα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας προκύπτει ότι:

•Δεν ακολουθήθηκε νόμιμη διαδικασία ως προς την έκδοση άδειας ταφής.

Η συνημμένη γενική άδεια ταφής που εκδόθηκε από το Δήμο σας που είναι καταχωρημένη στο κάτω μέρος εγγράφου του Ληξιαρχείου του Δήμου σας και η οποία εκδόθηκε για να πιστοποιήσει ότι επιτρέπεται η ταφή, φέρει την ημερομηνία καταχώρησης του θανάτου 12.1.2009, αλλά δεν περιλαμβάνει κανένα στοιχείο ως προς το όνομα ή τον τόπο ταφής του νεογνού *χχχ* (χειρόγραφα έχει συμπληρωθεί η ημερομηνία ταφής 22.1.2009). Από την επίσης συνημμένη ειδικότερη, εκδοθείσα από τη Γραμματεία του Γ' Κοιμητηρίου, άδεια ταφής, με αρ. εντύπου 00261, που φέρει τη χειρόγραφη ένδειξη «*χχχ, ομαδικός ενταφιασμός*» και μας απεστάλη από την προαναφερόμενη υπηρεσία σας ως αυτή που αφορά στην εν λόγω νεκρό, αναγράφεται ως ληξιαρχική πράξη θανάτου της η «**797/22.1.09 του ληξιαρχείου Αθηνών**». Ωστόσο η, σύμφωνα με το άρθρο το άρθρο 37 του νόμου 344/1976, Ληξιαρχική Πράξη Γέννησης που εκδόθηκε για το βρέφος *χχχ*, με την ένδειξη ότι «*Δεν Βρίσκεται στη Ζωή*», φέρει αριθμό **χ, τόμος χ, έτος 2009**. Ακόμη και αν υποστηριχθεί ότι ως ληξιαρχική πράξη θανάτου εδώ αναγράφεται, εσφαλμένως βεβαίως, ο αριθμός πρωτ. του καταλόγου που το Μαιευτήριο παρέδωσε στο γραφείο κηδειών, πάλι ο αριθμός αυτός δεν συμπίπτει, αφού στην εν λόγω λίστα του Μαιευτηρίου στην οποία είναι αναγραμμένο, μαζί με άλλα τέσσερα, το όνομα του βρέφους «*χχχ ΘΗΛΥ Β' 7.1.09*» έχει αριθμό **796/22.1.09**⁷. Η Αρχή μας δεν γνωρίζει αλλά θεωρεί ότι ενδεχομένως παραδόθηκε και άλλο ανθρώπινο υλικό για ταφή από το εν λόγω γραφείο κηδειών κατά την ως άνω ημερομηνία. Αυτό που ωστόσο καθίσταται απολύτως σαφές είναι ότι η καταχώρηση της ληξιαρχικής πράξης θανάτου στην εκδοθείσα άδεια ταφής ως έχει, δεν είναι σωστή.

Περαιτέρω, στην ίδια πράξη δεν αναγράφεται καν το όνομα του βρέφους ή των βρεφών εν γένει, που, οσοδήποτε εσφαλμένα, ετάφησαν στον ίδιο χώρο. Αντί αυτού ή αυτών των ονομάτων αναγράφεται «*ομαδικός ενταφιασμός νεκρών*» που σημαίνει ότι για τη διοίκηση του Γ' κοιμητηρίου τα βρέφη αυτά, σε αντίθεση με αυτό που πιστεύουν οι οικείοι και γενικότερα η κοινωνία μας, δεν άξιζε ούτε καν να μνημονευθούν ως έχοντα υπάρξει ως πρόσωπα.

•Καταχώρηση είσπραξης τελών και παραχώρησης δικαιώματος χρήσης τάφου τριετίας

Ο Συνήγορος του Πολίτη δεν έχει στη διάθεσή του σχετικό έγγραφο και δεν γνωρίζει αν υπάρχει καταχώρηση, και για τα δύο ακόλουθα σκέλη, στα βιβλία που ενδεχομένως

⁷ Σημειώνεται ότι η ημερομηνία έκδοσης αυτού του εγγράφου είναι **19.1.2009** ενώ ο αρ. πρωτ. **796/22.1.09**. Δεν μπορούμε να εξηγήσουμε την διαφορά στις ημερομηνίες αυτές.

τηρούνται στο Κοιμητήριο του Δήμου σας: α) ως προς την παραχώρηση του δικαιώματος χρήσης του παιδικού τριετίας τάφου β) ως προς το ταμειακό σκέλος του ζητήματος, δηλαδή την καταχώρηση είσπραξης των τελών (έστω και πολύ μικρών) για τη χρήση του εν λόγω τάφου, τα οποία η οικογένεια προφανώς κατέβαλε μέσω της μίσθωσης των υπηρεσιών του γραφείου κηδειών και γ) για την κατασκευή του τάφου. Αν υπάρχουν τέτοιες καταχωρήσεις θα πιστοποιούσαν αφενός ότι στην προκειμένη περίπτωση ακολουθήθηκε η προβλεπόμενη διαδικασία για κάθε ένα από τα νεκρά νεογνά, τα ονόματα των οποίων βρίσκονται στη λίστα, καθώς και αν εισπράχθηκαν από το Κοιμητήριο τα αναλογούντα τέλη. Κρίνουμε ότι με τον τρόπο αυτό θα πιστοποιείτο εμμέσως και ο χώρος ταφής τους.

•Διαδικασία Εκταφής

Το ερώτημα που προκύπτει από τα προαναφερόμενα είναι ότι αφού ο με αρ. χχχ τάφος στον τομέα 27 είναι τάφος τριετούς χρήσεως, γεγονός το οποίο, σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 1. του Κανονισμού Λειτουργίας των Κοιμητηρίων του Δήμου σας, συνεπάγεται υποχρεωτικά την εκταφή και ανακομιδή των οστών μετά το πέρας της τριετίας, πως αυτό πρόκειται να γίνει στην περίπτωση αυτή; Επί του παρόντος πάντως είναι σαφές ότι και αυτή η διάταξη δεν έχει εφαρμοστεί, αν τα υποστηριζόμενα από την αναφερόμενη, περί μη ειδοποίησής της και ευγενική αποπομπή της από μια τέτοια διεκδίκηση, αληθεύουν.

Το νομικό πλαίσιο

Μολονότι γνωρίζετε το πλαίσιο βάσει του οποίου η ελληνική έννομη τάξη έχει επιλέξει να ορίσει την μετά σεβασμού μεταχείριση των νεκρών, ωστόσο κρίνουμε ότι, προς όφελος των υπηρεσιών τις οποίες εποπτεύετε, χρήσιμο είναι να αναφέρουμε περιληπτικά τις ισχύουσες σχετικές διατάξεις. Γενικά, στην κοινωνία μας γίνεται δεκτό ότι η μεταθανάτια απόδοση τιμών προς τους νεκρούς συνδέεται με την επίδειξη σεβασμού α) στη μνήμη του νεκρού, β) στην οδύνη των οικείων του και γ) στην αξία του ανθρώπου. Ο σεβασμός αυτός δε εκδηλώνεται συμβολικά μέσω της μεταχείρισης που πρέπει να περιβάλλει τη σορό του νεκρού. Για αυτό το λόγο άλλωστε και η τύχη της σορού εκ του νόμου υπόκειται σε συγκεκριμένους όρους και περιορισμούς.

Την κεντρική μέριμνα για την αξία του ανθρώπου ορίζει γενικώς το άρθρο 2, παρ.1 του Συντάγματος σύμφωνα με το οποίο: «Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας». Ειδικά δε στη περίπτωση των νεκρών η σχετική προστασία εξειδικεύεται με το άρθρο 201 του Ποιν. Κωδ. περί περιύβρισης νεκρών, το οποίο ορίζει ότι «Όποιος αφαιρεί αυθαίρετα νεκρό ή μέλη του ή την

τέφρα του, από εκείνους που έχουν δικαίωμα να τα φυλάζουν ή ενεργεί πράξεις υβριστικά ανάρμοστες σχετικές με αυτά ή με τάφο τιμωρείται με φυλάκιση δύο ετών».

Η συνήθης -και προς το παρόν αποκλειστική, αν εξαιρέσει κανείς τη δυνατότητα αποτέφρωσης- μεταχείριση του νεκρού, που καθιστά εφικτή ο νόμος, είναι η ταφή της σορού. Ειδικότερα, το άρθρο 2 του νόμου 445/1968 ορίζει ότι

«1. Ο ενταφιασμός νεκρών ενεργείται μόνον εν τοις νεκροταφείοις, απογαρευομένης απολύτως της εκτός τούτων ταφής. 2. Η ταφή παντός νεκρού επιτρέπεται μετά πάροδον 12 ωρών από το νομίμως πιστοποιημένου θανάτου και επί των περιπτώσεων νεκροτομής του πτώματος, αμέσως μετ' αυτήν» ενώ *«Αζήτητα πτώματα παραδίδονται υποχρεωτικώς εις ατομικά ή παθολογοανατομικά εργαστήρια Ιατρικών Σχολών των Πανεπιστημίων ή διαφυλάσσονται εν ταριχεύσει τουλάχιστον επί 10ήμερον δι' ενδεχομένη περίπτωσιν αναζήτησεως. Ως τοιαύτα νοούνται τα πτώματα δι' α βασίμως διαπιστούται ότι εισίν τελείως εγκαταλελειμμένα ή καθίσταται αδύνατος η αναγνώρισις τούτων ή υφίσταται αδυναμία παραλαβής παρ' οικείων ή συγγενών»* (άρθρο 3 του ν.445/1968).

Της ταφής προηγείται στάδιο μη παρακάμψιμων διοικητικών διατυπώσεων που προβλέπει ρητά ο νόμος. Ειδικά, σε περίπτωση θανάτου νεογνού ή γέννησης αυτού νεκρού το άρθρο 37 του νόμου 344/1976 (περί θανάτου νεογνών) προβλέπει ότι:

«1. Ο ληξιαρχος, εις ον δηλούται, εντός δέκα ημερών, από του τοκετού, θάνατος νεογνού, περί της γεννήσεως του οποίου δεν εγένετο ληξιαρχική πράξις, συντάσσει ληξιαρχικήν πράξιν γεννήσεως. 2.Εις την πράξιν ταύτην αναγράφεται ότι το νεογνόν δεν υφίσταται εν τη ζωή, άνευ μνείας ότι τούτο εγεννήθη ζων ή νεκρόν. 3. Επί διακοπής κυήσεως προ της συμπληρώσεως εκατόν ογδοήκοντα ημερών από της ενάρξεως της δεν συντάσσεται ληξιαρχική πράξις.»

Τέλος όσον αφορά την ταφή παιδιών φαίνεται να τυγχάνει εν προκειμένω εφαρμογή το άρθρο 7 της Υ.Α Α5/1210/19.5.1978 (Όροι Ίδρυσης Κοιμητηρίων), σύμφωνα με το οποίο *«1. Οι συνηθισμένοι τάφοι θα έχουν διαστάσεις για τους ενήλικες 2,20 μ. και πλάτος 1,0 και για τα παιδιά μήκος 1,10 μ. και πλάτος 0,50 μ. γενικό δε βάθος 1,80 μ. περίπου»*.

Οι προηγούμενες διατάξεις, μολονότι προβλέπουν ειδικές διοικητικές διατυπώσεις για τη ληξιαρχική καταχώριση του θανάτου νεογνού, ως απαραίτητη προδικασία της νόμιμης ταφής του, δεν επιφυλάσσουν κατά τα λοιπά διαφορετική μεταχείριση στα νεκρά νεογνά από αυτήν που επιφυλάσσεται στις σορούς ενηλίκων. Επομένως κατά το μέτρο που αυτά καταχωρίζονται ληξιαρχικώς υπό τους συγκεκριμένους εκάστοτε όρους του νόμου ως πρόσωπα, τα νεκρά νεογνά, ασχέτως του αν γεννήθηκαν νεκρά ή ζώντα, θα πρέπει να υποβάλλονται στην ίδια εξατομικευμένη μεταχείριση με τους λοιπούς νεκρούς, η οποία συνεπάγεται τη διακριτή και εξατομικευμένη κατά πρόσωπο καταχώριση των στοιχείων όσο και ταφή (ή άλλη κατά περίπτωση νόμιμη μορφή διάθεσης της σορού ή των βιολογικών υπολειμμάτων της, λ.χ. τέφρας κλπ).

Η οικογένεια του βρέφους χχχ είχε προβεί στις απαραίτητες ενέργειες με το γραφείο τελετών και είχε καταβάλει το ζητηθέν ποσό για την ατομική ταφή. Το γεγονός ότι δήλωσαν ότι δεν θα παρευρίσκονταν στην ταφή, για λόγους ψυχολογικούς ή άλλους λόγους υγείας της μητέρας μετά το θλιβερό συμβάν, δεν σήμαινε ότι δεν ενδιαφέρονταν ή ότι δεν ανέμεναν να υπάρχει ο τάφος του νεκρού τέκνου τους προκειμένου στο μέλλον να αποδώσουν τις κατά τη γνώμη τους αρμόζουσες προς αυτό τιμές. Η λήψη επομένως της απόφασης για ομαδική ταφή και η πραγματοποίησή αυτής από την υπηρεσία σας, με όλα όσα συνεπάγεται, αποτελεί σοβαρότατη παραβίαση της ισχύουσας νομοθεσίας και ηθικά κατακριτέα πράξη.

Συμπέρασμα - πρόταση

Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι στην περίπτωση της κυρίας χχχ, και κατά τα φαινόμενα ως ενδεχομένως πάγια πρακτική της Δ/σης του Γ' Κοιμητηρίου, τα νεκρά νεογνά δεν τυγχάνουν της μεταχείρισης που επιφυλάσσεται στους ενήλικες νεκρούς. Συνοπτικά, αντί της κατ' αρχήν άμεσης παράδοσης για ατομική ταφή εντός τριημέρου, οι σοροί των νεογνών διατηρούνται κατεψυγμένες μέχρι συγκεντρώσεως επαρκούς αριθμού αυτών και ενταφιάζονται ομαδικώς και αδιακρίτως. Τέτοια διαδικασία αποκλίνει ουσιωδώς από κάθε προβλεπόμενη στις ισχύουσες διατάξεις. Σε κάθε περίπτωση όμως αποκλίνει από τον κανόνα της διακριτής ατομικής ταφής, κατόπιν έκδοσης εξατομικευμένων αδειών ταφής, η δε αρχή αυτή άπτεται τόσο του σεβασμού που οφείλεται σε κάθε ξεχωριστό πρόσωπο (στο βαθμό τουλάχιστον που οι κείμενες διατάξεις εκλαμβάνουν έμβρυα και νεογνά ως πρόσωπα) όσο και της πρακτικής δυνατότητας των οικείων να αποτίουν τις σχετικές τιμές.

Κατά συνέπεια, η μη σύννομη αυτή πρακτική θα πρέπει να εγκαταλειφθεί, οι δε αρμόδιοι για την διοίκηση των κοιμητηρίων του Δήμου σας λειτουργοί θα πρέπει να μεριμνήσουν άμεσα για την επάνοδο στη προβλεπόμενη από τον νόμο πρακτική της διακριτής ατομικής ταφής και για τα νεογνά. Κατά το μέτρο δε που στην εδραίωση αυτής της μη σύννομης πρακτικής συνέβαλαν τόσο δημόσιοι φορείς, όπως κλινικές και νοσοκομεία, όσο και ιδιωτικές επιχειρήσεις, όπως γραφεία τελετών, ο Συνήγορος του Πολίτη προσβλέπει στην εντός των αρμοδιοτήτων σας πρωτοβουλία ούτως ώστε, κατά το μέτρο που σας αφορά (καταχώρηση θανάτου, έκδοση άδειας ταφής, παραλαβή και ενταφιασμό των νεκρών), να ακολουθείται και από τους άλλους εμπλεκόμενους φορείς η προβλεπόμενη διαδικασία. Και αυτό όχι μόνο σε ότι αφορά την μεταχείριση του νεκρού αλλά και την ενδεδειγμένη διοικητική διαδικασία που πρέπει να ακολουθείται.

Ενόψει των ανωτέρω και συγκεκριμένα για την περίπτωση της κυρίας χχχ, ο Συνήγορος του Πολίτη σας παρακαλεί να προβείτε στις απαραίτητες ενέργειες προκειμένου

να αποσαφηνιστεί με ασφάλεια αν στον τομέα 27 τάφο με αρ. χχχ είναι πράγματι ενταφιασμένο το βρέφος της. Στην περίπτωση δε αυτή προτείνουμε να ειδοποιηθεί επισήμως η αναφερομένη για την δυνατότητα εκταφής της σορού. Η εκταφή, αν δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί εξατομικευμένα για τη συγκεκριμένη σορό, να πραγματοποιηθεί για όλες τις σορούς από κοινού, αφού αυτό άλλωστε επιβάλλεται ως ενέργεια από τον κανονισμό λειτουργίας κοιμητηρίων του Δήμου σας. Οποσδήποτε όμως, θα πρέπει να ενημερωθούν επισήμως για αυτό το ενδεχόμενο οι οικείοι των άλλων βρεφών που είναι ενταφισμένα εκεί. Στην περίπτωση δε μη ανεύρεσης τους, ή κάποιων από αυτούς, θα πρέπει να ακολουθηθεί η προβλεπόμενη για την εκταφή διαδικασία στον κανονισμό λειτουργίας σας.

Περαιτέρω, τυχόν απόφαση φύλαξης των οστών σε κοινό οστεοφυλάκιο (το κόστος του οποίου ενδεχομένως θα μπορούσε αναλάβει η υπηρεσία σας για ένα χρονικό διάστημα⁸), ή με τον οφειλόμενο τρόπο εναπόθεσή τους στο χωνευτήριο, θα πρέπει να διενεργηθεί με δική σας πρωτοβουλία μετά από συνεννόηση με τις εμπλεκόμενες οικογένειες, πρωτίστως δε με την κυρία χχχ. Ως προς το διοικητικό δε σκέλος της υπόθεσης και την ακολουθούμενη από τους υπηρετούντες στις υπηρεσίες των κοιμητηρίων του Δήμου σας υπαλλήλους μη σύννομη πρακτική θεωρούμε δεδομένο ότι θα επιληφθείτε αυτοβούλως για τη συμμόρφωση τους σύμφωνα με τους κανόνες της ισχύουσας νομοθεσίας.

Ενόψει των ανωτέρω, σας ευχαριστούμε θερμά εκ των προτέρων για τη συνεργασία και το ενδιαφέρον σας για το ευαίσθητο αυτό κοινωνικά θέμα και αναμένουμε ενημέρωση μας σχετικά με τις απόψεις και ενέργειες σας.

Με τιμή

Βασίλης Καρύδης
Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη

Συνημμένα:

1. Φωτοαντίγραφο Ληξιαρχικής Πράξης Γέννησης (δίχως αρ. πρωτ.)
2. Φωτοαντίγραφο εγγράφου πιστοποίησης πράξης θανάτου
3. Φωτοαντίγραφο της με αρ. 00261 Άδειας Ταφής
4. Φωτοαντίγραφο του με αρ. πρωτ. 796/22.1.2009 (το οποίο φέρει ημερομηνία έκδοσης 19.1.2009)
5. Φωτοαντίγραφο απόδειξη πληρωμής του γραφείου τελετών για «έξοδα ταφής του βρέφους χχχ»
6. Φωτοαντίγραφο απόδειξη πληρωμής του μαρμαρογλυφείου για την κατασκευή του τάφου
7. Το με Γ.Π.3809/16.12.2008 έγγραφο του Συνηγόρου του Πολίτη προς Υπουργείο Εσωτερικών και Υπουργείο Υγείας

Κοινοποίηση:

1. Προϊσταμένη
Τμήματος Διοίκησης, Οργάνωσης & Λειτουργίας
Γ' Κοιμητηρίου Αθηνών
Κυρία χχχ
Θηβών Κοτυώρων,

---

⁸ Ως οφειλόμενη ενέργεια για την βλάβη την οποία υπέστησαν και ως παραδειγματισμό, για το τερματισμό αυτής της απεχθούς πρακτικής ομαδικής ταφής

18 454 ΑΘΗΝΑ

2.Γενική Διεύθυνση Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Υπουργείο Εσωτερικών
Σταδίου 27
105 59 ΑΘΗΝΑ

3.Γενική Διεύθυνση Υγείας
Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης
Αριστοτέλους 17
101 87 ΑΘΗΝΑ

4.χχχ